

1268

Politieke en ‘pennywise poundfoolish’ overwegingen frustreren uitvoering Wet Internationale Misdrijven

Mr. drs. H.F. Veenendaal¹

De zakenman Guus van Kouwenhoven werd afgelopen maart door het Gerechtshof in Den Haag in hoger beroep vrijgesproken van oorlogsmisdaden. Hij werd vervolgd op grond van de Wet Internationale Misdrijven (WIM). Deze wet regelt de vervolging van verdachten van misdrijven tegen de menselijkheid. De WIM (2003) materialiseert in feite de nobele gedachten van de Verdragen van Genève en de processen van Neurenberg. Het wekt een sterk ‘Star Trek’-gevoel op: de mensheid tracht zich naar een hoger plan te begeven. In de praktijk komt hier bar weinig van terecht met als resultaat de vrijpraak van Van Kouwenhoven. Het Gerechtshof laakte de kwaliteit van de getuigenverklaringen. Een verklaring hiervoor is dat de uitvoering van de WIM in belangrijke mate wordt gefrustreerd door politieke onwil.

De WIM maakt het voor het Openbaar Ministerie mogelijk om misdrijven die in het buitenland door Nederlanders zijn gepleegd in Nederland te vervolgen dan wel buitenlanders die in Nederland verblijven onder dezelfde wet te vervolgen voor misdrijven in den vreemde. De Rechtbank Den Haag heeft exclusiviteit op het gebied van de uitvoering van de WIM. Enkele bij de rechtbank werkzame rechter-commissarissen (R-C's) nemen in dit kader getuigenverhoren af. Onder de WIM zijn verschillende spraakmakende zaken behandeld, zoals Van Kouwenhoven (wapensmokkel Liberia), Van Anraat (handel in chemische wapens) en de ‘Afghaanse generaals’ (asielzoekers die verdacht worden van oorlogsmisdaden). De omvang van deze WIM-zaken is uiterst complex. In de zaak

Van Kouwenhoven moesten maar liefst 77 getuigen in Liberia door Nederlandse R-C's gehoord worden.

Voor de uitvoering van zijn taken laat de R-C zich bijstaan door de Nationale Recherche. In eerste instantie gaat een team van de Nationale Recherche naar het betreffende gebied om met de lokale autoriteiten (of wat daar voor moet doorgaan) ter plaatse onderzoek te doen. De zittingsrechter van de Haagse rechtbank bepaalt vervolgens of getuigen gehoord moeten worden of dat een schouw ter plaatse gehouden moet worden. Dit is het moment waarop de R-C vertrekt naar het betreffende gebied.

De uitvoering van WIM-zaken leidt in de praktijk tot grote moeilijkheden. Allereerst moet de R-C zich internationaal ‘verkoppen’, omdat hij geen internationaal mandaat heeft. Een marketingstrategie moet worden opgezet, omdat niet veel personen en instanties buiten Nederland meteen onder de indruk zijn als een Nederlandse R-C een verzoek indient voor een getuigenverhoor.

Als een verzoek wordt gehonoreerd, reist de R-C bovendien naar landen die gekwalificeerd kunnen worden als *failed states*. Vanuit het Ministerie van Buitenlandse Zaken wordt niets qua reisfaciliteiten geboden. In de zaak Van Kouwenhoven dienden R-C's naar Brussel te reizen om daarvandaan met een obscure luchtvaartmaatschappij naar Monrovia te vliegen. In Monrovia was vervolgens niets geregeld en als een heuse *Indiana Jones* moest de R-C zich maar zien te redden zonder steun van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiging.

Eenmaal aangekomen in de *failed state*, krijgt de R-C te maken met handhaving van het internationaal recht versus Nederlandse politieke belangen. In de zaak Van Kouwenhoven werd de voormalig Liberiaanse president Charles Taylor gearresteerd op het moment dat een R-C ter plaatse verhoren inzake de zaak Van Kouwenhoven aan het afnemen was. Voor dat onderzoek was het van groot belang dat de R-C Charles Taylor zou verhoren, maar net zo belangrijk was het dat de ambtswoning van Charles Taylor doorzocht zou worden. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken weigerde dit toe te staan op grond van het reciprociteitsbeginsel. Dit beginsel van wederkerigheid leidt ertoe dat Liberia omgekeerd ook het Catshuis kan laten onderzoeken. Een dergelijke afspraak wilde het Ministerie van Buitenlandse Zaken wel met de Verenigde Staten aangaan, maar niet met een land als Liberia waar op dat moment geen duidelijk wet-ting gezag aanwezig was. Dit leidt tot de juridisch onacceptabele situatie waarbij een R-C als onafhankelijke rechterlijke macht zich moet schikken naar de politieke wensen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Bovendien blijkt dat rechtshulpverzoeken van de R-C via het Ministerie van Buitenlandse Zaken in de praktijk niet werkt. Formeel dient een R-C een rechtshulpverzoek tot uitlevering, faciliteren of beveiliging in bij het Bureau Internationale

Auteur

1. H.F. Veenendaal is publicist, columnist en promovendus aan de Universiteit Utrecht.

Rechtshulp Strafzaken (BIRS). BIRS is een joint venture tussen de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie. BIRS stuurt het verzoek naar de ambassade die vervolgens contact opneemt met de lokale autoriteiten. Deze formele structuur werkt niet in *failed states*. Neem Liberia. De dichtstbijzijnde Nederlandse ambassade ligt in Sierra Leone, honderden kilometers verderop. Op de meeste rechtshulpverzoeken hoort de R-C dan ook meestal niets meer. Om dit op te lossen, valt de R-C terug op de Nationale Recherche die over het algemeen goede contacten onderhoudt met het lokale gezag. Via deze informele weg worden de rechtshulpverzoeken afgehandeld.

Een logische stap, omdat BIRS mijns inziens voornamelijk geleid wordt door politieke motieven. Ook in de zaak Van Kouwenhoven. De R-C heeft verschillende malen een verzoek tot verhoren van Charles Taylor bij BIRS ingediend, echter zonder noemenswaardig succes. Dit is juridisch wellicht begrijpelijk, omdat allerlei verdragen met de Verenigde Naties ten grondslag liggen aan het verblijf van Charles Taylor in Den Haag, maar de vraag is gerechtvaardigd of in dat geval de uitvoering van de WIM door de Rechtbank niet te ambitieus is.

Ten slotte valt op dat de persoonlijke veiligheid van de R-C's in de *failed states* wordt uitgevoerd door de Nationale Recherche. Dit is niets

anders dan een coulanceregeling bij gebrek aan beter. De Nationale Recherche is helemaal niet op deze taak ingericht. Verzoeken aan het Ministerie van Defensie of aan de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging voor bijstand worden niet of nauwelijks gehonoreerd.

Geconcludeerd kan worden dat de Rechtbank Den Haag een 'tribunaal'-status wordt toegedicht, waartoe zij niet is geutilleerd. Een oplossing is om WIM-zaken over te dragen aan het Internationaal Strafhof te Den Haag. De Rechtbank Den Haag zou kunnen assisteren met opsporing en voorbereiding van de dossiers, de afhandeling zou moeten plaatsvinden door het Internationaal Strafhof. •

1269

In memoriam Ben Asscher (1925-2008)

Inge van der Vlies, Carla Eradus en Els Swaab¹

Deze maand overleed Ben Asscher, bij leven de kortgedingrechter bij uitstek. Hij gaf die functie optimaal vorm door zijn gevoel voor rechtvaardigheid, inzicht in conflicten en zijn vermogen om compromissen te vinden.

In *De Groene Amsterdammer* zei hij dat hij, 'als eerste rechter méér keek naar de positie van het slachtoffer dan naar die van de pleger'. Hij was de eerste President die bereid was straatverboden in kort geding te behandelen. Vervolgens bracht hij in de loop der jaren in de jurisprudentie zo veel verfijning aan, dat bij zijn afscheid in Amsterdam iedere vorm van lastigvallen wel was afgestraft. In de kraakkortgedingen maakte hij, zowel onder de oude als de nieuwe

wetgeving, naam en jurisprudentie. Bij zijn afscheid van de rechtbank zei hij zelf daarover:

'De ontwikkelde kraakjurisprudentie is grosso modo aanvaardbaar voor de kraakbeweging geweest en voor de overheid en huiseigenaren, zij het knarsetandend, niet onaanvaardbaar. In die gevoelige materie zou het heel gemakkelijk zijn geweest een beleid te ontwikkelen dat de stad in vuur en vlam had gezet of dat het overheidsbeleid volstrekt had gefrustreerd. Ik zou denken dat ik dat slechter had kunnen doen.'

Hij nodigde de advocatuur uit om het kort geding veelvuldig en crea-

Ben Asscher (Foto ANP)

tief te gebruiken, zelfs in plaats van strafklachten wegens, bijvoorbeeld, racisme en discriminatie.

Asscher was ook dé President van het media kort geding; zijn door de Hoge Raad veelal bevestigde

Auteur

1. De tekst is een compilatie van de toespraken van ondergetekenden op de herdenkingsbijeenkomst van 7 juni 2008.